

СТАНОВИЩЕ
за дисертацията на докторант Елена Давчева
РУСКАТА ЛИТЕРАТУРА ЗА ДЕЦА ОТ XIX ВЕК.
ПРОБЛЕМИ НА РЕЦЕПЦИЯТА В БЪЛГАРИЯ

От проф. д-р Магдалена Костова-Панайотова,
член на научно жури в конкурса за присъждане на образователната и научната
степен „доктор“

Елена Давчева е завършила Педагогика на девиантното поведение (образователно-квалификационна степен "магистър") и магистърска програма "Методика на образованието по БЕЛ в средното училище" в Софийския университет. Учила е Теология (богословски цикъл) в същия университет.

От 2010 г е редовен докторант по руска литература към Института за литература с научен ръководител доц. д-р Радослава Илчева. Има участия в пет конференции и два научни проекта.

За защитата са представени и три други статии, публикувани в „Маргиналното в литературата“, 2011, (върху приказки, преработени от Николай Райнов), „Literary Knowledge and Open Horizons“ върху творчеството на Валери Петров и в грузинско списание Literary Researches от 2011 г. . на английски език, които са по темата на представения дисертационен труд.

Завършената дисертация се състои от 389 страници, увод, три глави, заключение, използвана литература и извънредно интересни приложения.

Уводната част на дисертацията задава фокуса на изследваната проблематика, обекта, предмета, целта на изследване и шест конкретни задачи, които си поставя изследователката. В нея дисертантката уговаря, че въпреки факта, че областта на рецепцията на руската литература за деца от XIX век е широко изследвана, „съществуват много бели петна“, а основният корпус от творби динамично се променя. Основания за по-големия относителен обем на Първа глава докторантката намира във факта, че се анализират шест периода от общественото развитие в България.

Като цяло тази глава съдържа така да се каже основата на дисертацията, тя е „изследване в изследването“, силно фактологична и прави впечатление добросъвестността на авторката в подбора на материала и неговото осмисляне. След

вътрешното обсъждане и преименуването на някои части и разделянето на Първата глава, тя определено има много по-прегледен и структуриран изглед.

В тази глава въздействието на руската литература е търсено и чрез преводите, и пряко, когато „отделно произведение става повод за създаване на конкретна българска творба“. В периода до Освобождението авторката извежда девет извода, свързани с рецепцията, честотата на появата на определени текстове, затрудненията на побългаряването, фигурите на преводача и на ученика. В периода от Освобождението до Първата световна война също се налагат 9 извода, които подкрепят съждението на дисертантката, че „христоматийният материал в количествено, жанрово и тематично многообразие създава условия за един пълнокръвен рецепционен процес на руската литература от XIX век в България, като включените произведения следват развоя на развитието на руската литература.“

За междувоенния период Давчева обобщава на базата на много данни и конкретни сравнения, че „честотата, с която се появяват руските автори и творби расте, а това е признак за масовизиране. Нараства и интересът на българското дете към периодиката и книгата. За децата абонаментът за детско периодично издание е твърде желан. Между войните книгата е забава, развлечение, игра че и играчка, най-желаният подарък за Коледа. Тази тенденция продължава и по време на Втората световна война.“ В периода на Втората световна война Давчева обобщава, че за първи път“ в българските читанки и христоматии отсъстват руски автори. „Промъкването“ на Крилов и Лермонтов е факт, който се обяснява с релацията „чуждо-свое“. Отсъствието на руски автори е закономерност, продиктувана от политическата обстановка и директивите на Министерството на народното просвещение, свързани с промени в учебните програми. Ето защо христоматиите са запълнени изцяло с български автори. Тази тенденция слага отпечатък и върху периодичния печат.“

Особена интензивност на издания, в т.ч. и многотомни, се наблюдава през втората половина на V период. През VI период издаването на руски класици рязко спада. С най-постоянна плътност през периодите е критичната рецепция. (с.)

Във втора глава „Аспекти на рецепцията на руски класици в България“, както в заглавието, така и в текста на главата промените по отношение на наличието на русизми и руски обрати на речта са очевидни. Главата е посветена на руските класици, „които са трайно предпочитани от страна на няколко поколения проучватели в създаваната в България учебникарска книжнина и специализирани издания за деца.“ –

рецепцията на басните на Крилов, приказките на Пушкин и детското творчество н Лев Толстой.

Тази глава е особено приносна, защото съдържа факти и анализи, които не са систематизирани и изследвани по подобен начин другаде. Обобщавайки изводите й Давчева заключава, че „функционирането на руската литература за деца през различните периоди, включително и навлизането и възприемането на избраните от нас трима класици, а също така и negliжирането на създателите на руската класика за деца, поставя редица проблеми на рецепцията, свързани с идентифицирането на автор и творба, с превода и избора на текст, с читателския интерес на съвременното дете., (245)

Трета глава се спира на някои теоретични и практически проблеми при рецепцията, побългаряването, при приписването на авторство и идентификация на творба, извеждайки, че „като два своеобразни полюса на преводаческото изкуство в България могат да се приемат побългаряването и точния, адекватния превод.“(с. 261) Анализът следва систематично и подробно модел за рецепционно проучване, при това изключително нагледно. Изведени са заключения и характеристики, свързани с голям обем от изворов материал, главно от учебникарския корпус и периодиката.

Като се придържа към хронологията, авторката е проследила и осмислила голям кръг от проблеми, свързани с рецепцията на руската литература за деца от XIX век, подкрепяйки изследването си с таблици, схеми, диаграми и библиография, които са впечатляващи.

Авторефератът отговаря на съдържанието и структурата на дисертационния труд.

Като цяло, смятам, че дисертацията на Елена Давчева е цялостно, приносно и самостоятелно изследване, което е дисертабилно, може да бъде успешно защитено и поради това подкрепям процедурата й.

Проф. д-р Магдалена Костова-Панайотова,
ЮЗУ „Неофит Рилски“, Багоевград
април 2014